

WIE RECENSEERT DE RECENTIES?

Anton C. Zijderveld

#Het kritisch beoordelen van boeken, films, muziek- en toneelvoorstellingen enz. gebeurt al sedert enkele eeuwen en is bij nader inzien een opmerkelijke activiteit. Doorgaans zijn de recensenten zelf geen cultuurscheppers, staan ze als het ware aan de zijlijnen van het gebied waarop ze hun kritiek bedrijven. Als het goed is overzien ze dat gebied, kunnen ze soortgelijke cultuurproducten vergelijken en bouwen ze na enige tijd groot prestige op. Hun kritiek kan carrières maken en breken. Ze worden dan door de cultuurscheppers gevreesd. Beroemd en berucht was de Weense criticus Eduard Hanslick (1825-1904), van oorsprong jurist, maar befaamd als muziektheoreticus en gevreesd als recensent. Een keer heeft hij zich deerlijk vergaloppeerd. Na de Weense première van het vioolconcert van Tsjaikowski schreef hij dat hij nooit had geweten dat er muziek bestond die kon stinken.

#Het blijft toch vreemd voor auteurs van boeken, uitvoerende kunstenaars, componisten en choreografen om publiekelijk beoordeeld te worden door mensen die het vak zelf niet beoefenen en beheersen. Ik herinner me nog de tijd dat in ons land sociologische boeken meestal beoordeeld werden door jonge medewerkers in de universiteit die nog niet een artikel hadden gepubliceerd. Het recenseren was een soort van oefenterrein voor beginners die overigens niet zelden nooit verder kwamen dan het publiceren van recensies en wat artikelen. Via het afkraken van een bekend auteur hoopte ze prestige te verwerven.

#Maar of het nou zo prettig is om in de pers door collega's te worden beoordeeld, is ook nog maar de vraag. Willem Pijper (1894-1947) die als componist en conservatoriumleraar midden in de muziekpraktijk stond, was vijf jaar lang recensent voor het Utrechts Dagblad. Zijn kritieken op het stedelijke orkest waren zo vernijng dat de dirigent Jan van Gilse het bestuur van het orkest verzocht hem de toegang tot de concertzaal Tivoli te ontfeggen. Toen het bestuur dat weigerde, nam hij ontslag. Pijper speelde geen frisse rol, want er was een conflict tussen de zaal Tivoli BV en het Utrechts Stedelijk Orkest waarin hij onbeschaamd de zijde van de BV koos. Niet bepaald een objectief criticus dus.

#Mij valt op dat in muziekrecensies steeds meer gewag wordt gemaakt van uiterlijkheden – hoe een dirigent zich beweegt, hoe een zangeres gekleed is, hoe een pianist eruit ziet. Alles zaken die wellicht voor een televisiecamera belangrijk maar voor een uitvoering in een concertzaal totaal wezenloos zijn. Ook willen recensenten steeds vaker literair overkomen. Vaak gaan ze daarbij over de schreef, putten zich uit in stijlbloempjes en kitsch. Ik citeer uit een recensie van een recent pianorecital die in een van onze kwaliteitskranten stond. Drie openingsalinea's worden gewijd aan het feit dat de moeder en de 84-jarige lerares van het pianofenomeen aanwezig waren: 'Het zijn de beschermengelen van K., wiens leven zich afspeelt in de kunst.' Nogal wies, waar zou het leven van een internationaal befaamd pianist zich anders afspelen? Vervolgens wordt de pianist een romanticus genoemd - 'boordevol passie en onstilbaar verlangen naar alles wat onbereikbaar is'. Gelukkig waren de toetsen van de vleugel wel bereikbaar. Bij de vertolking van een Schubertsonate geraakt de recensent in een welhaast erotische verrukking: zijn vertolking van het stuk 'speelde zich af in de intieme eenzaamheid van een mijmerende jongeling, die door zijn venster uitkijkt op groene heuvels met grazende koeien in de mist.' En zo gaat de onzin verder.

#Een vraag dringt zich op: wie recenseert nu eindelijk eens dit soort recensies?